

И | и 34550
9-936 |

06
ПРОСВІТНИЙ КРУЖОК
М. П. С. С.
837
МИХАЙЛО ЯЦКІВ.

ІВАН ФРАНКО

В сорокову річницю письменницької праці.

Львів 1913.

Ціна 10 сот. 1

8(c)У.18" (092)

1/4

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

„ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС“

ілюстровану, радикальну, політичну газету.

Виходить раз на тиждень в четвер і коштує
тільки 4 кор. на рік.

До „Громадського Голосу“ пише ся так:

„ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС“, ЛЬВІВ.

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

837 c/2

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ II- 34550

VI
Я - 936
1917

ПРОСВІТНИЙ КРУЖОК

Ш. С. У. С. С.

На світі є дві породи людей. Одна каже: „Най всі пропадуть, лиш аби мені було добре; друга каже: „Нехай я сам пропаду, лиш аби людям було добре“.

Перша порода живе, старає ся для себе і вмирає, тай люди про такого чоловіка з тої породи кажуть: „Був, жив, вмер, тай засунуло ся за ним“. А про чоловіка з другої породи кажуть: „Шкода його, нам пусто без него“. Тай все згадують його, учать молоде покоління шанувати його память і кажуть: „Він не вмер, він живе, тай буде жити між нами“.

І тим чоловік довше по смерти живе, чим більше пожиточного і красшого зробив за життя. Отже самолюбє у першої породи людей — се смерть, а посвята у другої — се житє і безсмертність.

Кождий чоловік має якийсь дар, але не кождий обертає його на добро, пожиток, красу і безсмертність своєї душі. Маєток, се

річ набути, талант, духовна сила, се дар вроджений. Богач побиває ся, щоби зі свого маєтку мати лиш пожиток для себе, а чоловік свідомий своїх вроджених дарів, старає ся розвивати їх для добра і пожитку людей, для ідеї правди і волі, для безсмертної краси. Чим з більшим даром, чим з красшим талантом приходить чоловік на світ, тим більший його труд, тим твердше для нього житє, тим більше він терпить. Така вже віковична правда у світовім порядку, що всьо мусить бути зрівноважене; за світлом іде тінь, а побіч великого дару з божої ласки поступають злидні, недоля і нужда.

Найвисший дар для народа — се поет. Хто на Україні був найдостойнішим того імени? — Шевченко. Хто тоді за весь український народ найбільше терпів? — Шевченко. Хто нині у нас по Шевченку достойно заняв місце? — Іван Франко. Хто найбільше боров ся за правду і свободу поневоленого 30-мільйонного українського народа, хто найбільше терпів? — Іван Франко.

Пригляньмо ся близше, хто він, що зробив і за що терпів?

Пани родять ся з панів, володарі сего світа з володарів, а великани духа з простого народа.

Христос родив ся в убогій стаєнці і за

те, що поважив ся зрівнати всі стани — потерпів смерть на хресті.

Шевченко прийшов на світ з кріпацької рідні; невидюща, темна від уродження мати дала світло цілій Україні. Шевченко за те, що співав про долю закріпощеного народа, потерпів десять літ тюрми і салдатської неволі.

Франко прийшов на світ також з бідних хлопів, з батька коваля.

Які часи були тоді у нас на Руси-Україні? Були се часи по панщині.

Непроглядна темрява висіла над нашою вітчиною. Народ замучений тревав в чорній задумі і непробудженім сні, а пани заграбили ліси і пасовиска, володарі дбали про него стільки лише, аби здерти податок і жовніра — мясо для неприятельських канонів — рідні сини відцурали ся свого народа — ішли до Поляків і Москалів, а горстка тих, що остали, завели сварку за йорчики і трираменні хрести. А потім прийшов голод, холера і червінка. Плач, зойк і стогін лунав по цілій Руси-Україні, спухлий від голоду, темний в неволі народ снував ся як армія тіний і мар, а слухала його лиш тверда, чорна земля та оловяне, студене небо.

Серед тої темряви нужди і горя зачали будити ся молоді духи: Павлик і Франко, а в закордоновій Україні їх старший товариш,

Михайло Драгоманов. Драгоманов як бистроумний учений, Павлик як людина, характер, Франко як розмахова, поетична сила. Живо розглянули ся ті три молоді духи по науці, по всесвітній історії, по культурі других народів і впав новий могучий поклик: іти в народ, пізнати його душу, його біль і вибороти для него свободу і правду! За сим покликом рушила ся тодішня найчільнійша молодіж. Блискавиця продерла український небосклон. На ту блискавицю остовпіли володарі, стуманіла власть, затремтіли галицькі прокураторії, староства, збовваніло правительство і збудили ся темні сили, які спали дотепер вигідно при ситих жолобах. „Се соціалізм, бунт, замах на царів, на богів і на всяку власть“! І власть розпустила своїх гінчих псів і зачала ся скажана нагірка, з тюрмами, протоколами, судами, вироками, виклинанєм з амвон, а до тих гінчих псів власти прилучили ся ще й свої сліпі братчики, „наші люди“, австроруські патріоти. Кільканайцять літ тревали невпинні гонення, видалювання молодіжи зі шкіл, поліцейні дозори, ревізії по домах, арештованя, шупаси — і за що? За науку, за свободу, за правду, за світло для поневоленого українського народа. По п'ять, по вісім місяців неволила галицька, темна прокураторія Франка по тюрмах, а решту місяців влазила

в його наукову працю, конфіскувала її, паралізувала. Дива діяли ся в тодішніх часах. Один з товаришів Франка, бувший редактор, Іван Белей, оповідає, як то в тюрмі Франко занедужав на тиф. Тюремний лікар не робив надії на його виздоровленє. В горячці, серед студени, в одній сорочці босого і простоволосого вели Франка студеним, камінним коридором до переслухання. І за що? За правду, за волю, за світло для поневоленого українського народа.

А коли Франка випускали на світ, то що чекало його там? Тяжкий труд в кровавім поті чола, поліційний дозір, ненависть від своїх і чужих, незрозумінє його ідеї, голод і холод і нужда. Темні брати з тодішньої нашої інтелігенції кололи його на кождім кроці, що він при своїх великих здібностях не має суспільного становища. Франко перейшов був як найперший гімназію й університет, кинув ся до Відня і при дуже тяжких условинах зложив світло докторат зі славянських мов, під найбільшим сучасним слявістом проф. Ягічом. Потім старав ся о місце професора української літератури на львівськім університеті. Навіть чільні Поляки, що знали наукові праці Франка приставали на се, — не допустили до того лише свої. „Як-же Франко може бути професором університету, таж він — казали

— ходить у подертім сурдугі“. Так Франкови, найбільшому сучасному українському поетови, ученому й учителеви свого народу, не здійснила ся навіть та одробина мрії, яку осягають нині його ученики. А тим ученикам далеко до Франка... І так минали літа труда і горя, що найкрасші літа, бо молоді.

І минуло їх двацять і трицять і сороковий настав. Зелізо і камінь не видержали би стільки, що видержав і витерпів сей великанський дух. В таких обставинах не тяжко було тисячу разів зломити ся, зневірити ся у всьо, кинути працю і попасти в чорну розпуку. Тимчасом ідейна основа Івана Франка остала чиста як сльоза і непохитна як скеля. При величезнім, геніяльнім таланті здобув той чоловік небувале у нас доси від історичних часів знанє і не писав, а просто сипав як з рога обильности свої твори, поставив нашу науку і літературу на небувалій доси світовій висоті, виповнив всі недостачі, сам один сотворив те, над чим у інших народів трудять ся довгими літами цілі академії.

Франко творить в історії розвою України суцільний, сильний тип. З живим темпераментом, обдарований бистрим умом, брав все участь в українськім житю, держав на його живчиках свою руку, провадив все найпоступовійший напрям, був далекий від вся-

ких хитких надій, не спочивав, лиш вичував нині, що на завтра і за рік буде треба, знав жите народа наскрізь і вказував просту, ясну дорогу вперед в своїх наукових і поетичних творах. Є се тип духового речника і найбільшого сучасного провідника українського народа, який має глибоку свідомість своєї ціли і завдання і стоїть на тім достойнім становищі, що може сам отверто і сміло відповідати за свій кожний крок.

35 літ тому, як поставив він перед собою ціль в поемі „Каменярі“ і витревав на тій дорозі як герой, пів-бог у старинних Греків. А та дорога, яку виткнув він перед собою зовсім не приманлива, лише тяжка і страшна :

„І кожний з нас то знав, що слави нам не буде
Нї памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми пробем її та прорівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо граніт.
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у світ“.

В сій поемі аж бє нова, жива, небувала у нас доси ідея освідомлення робучих мас і прямованє спільними силами до здобутя свободи і правди для будучих поколінь.

Далі в своїх оповіданнях і повістях розвиває перед нами Франко страшні картини горя і нужди з життя робітників, ріпників, визиск від всяких промисловців, нужду темних, безрадних хлопів, а слово його просте видає ся з душі як кровава блискавиця о пімсту до неба за кривду бідного люду.

В великій поемі „Панські жарти“ співає нам Франко долю люду за панщизняних часів. Здаєть ся, що видиш, як діти бавлять ся в „покладанку“. Одно ховає голову другому в подолок, третє ударяє по спині, а батько з гірким усміхом згадав панщину і зачинає своє оповіданє :

Жартуйте дітоньки, Бог з вами!
 Тепер вам вільно жартувать,
 А як ми жили між панами,
 Тоді жартовано і з нами
 Так, що не дай Бог споминать!

Далі ідуть описи арештантського життя, серед якого сам Франко стільки пережив і натерпів ся.

Далі вглядає він в скарбницю народних пісень і висновує перед нами образ жіночої неволі, яка завела ся серед поневоленого народа від історичних часів, далі представляє нам долю жіноти з інтелігентного пролетаріату в бюровім ярмі та серед великоміської торгівлі розпустом, далі на струнах своєї поезії переспівує тугу за рідною Україною дів-

чини, емігрантки з Бразилії, яка пише лист до сусідів в Галичині. В новіших часах попадає його око на таке маленьке, незаметне місце в староруських літописях, як: „Жени рускія восплакаша ся“ і він іде за далеким гомоном тих слів літописця з перед віків.

„Де не лили ся ви в нашій бувальщині,
Де, в які дні, в які ночі,
Чи в половеччині, чи то в князівській удалщині,
Чи то в козаччині, лядщині, ханщині, панщині,
Ріднії сльози жіночі?

Скільки сердець розривалось, ридаючи,
Скільки звялили страждання!
А якже мало таких, що міцніли, складаючи
Слово до слова, в безсмертних піснях виливаючи
Тисячолітні ридання!

Слухаю, сестри, тих ваших пісень сумовитих,
Слухаю й стиха міркую:
Скільки сердець тут розбитих, могил тут розритих,
Жалощів скільки неситих, сліз вийшло пролитих
На одну пісню таку“?...

В завирусі літ, серед труда, горя і злиднів природним порядком з душі Франка добував ся нераз спів важкого смутку:

„Осінний вітре, що могучим стоном
Над лісом стогнеш, мов над сином мати,
Що хмари люто гониш небосклоном,
Мов хочеш зиму, сон і смерть прогнати.

Що у щілинах диким виєш тоном
І рвеш солому із сільської хати,

Зівяле листє гоном — перегоном
По полю котиш — вітре мій крилатий!

Я довго, пильно слухав стону твого,
І знаю, чом так стогнеш ти і плачеш;
Тобі жаль сонця, цвіту, дня літного!
О вітре, брате! Як мене побачиш
Старим, зівялим, чи й по мні заплачеш,
Чи гнівно слід бутя завієш мого?"

Або отся сумовита пісня:

„Не винен я тому, що сумно співаю
Брати мої!
Що слово до слова нескладно складаю,
Простіть мені!

Не радість їх родить, не втіха їх плодить,
Не гра пуста,
А в хвилях недолі, задуми тяжкої
Самі уста

Їх шепчуть, безсонний робітник заклятий
Склада їх — сум:
Моя бо й народна неволя, то мати
Тих скорбних дум“.

Не спосіб тут в короткім часі перелетним словом обіймати підвалини тої великої будівлі, яку поклав Франко в розвою Руси-України. На се треба би довгого ряду відчитів, а колиб хто непознайомлений з великанською працею Франка хотів її зібрати і перейти, — на се треба би кілька літ. Спис самих наголовків (титулів) його наукових праць, книжок, його поетичних та прозових збірок займає показну книжку.

При своїй праці Франко через 30 літ обтісував, переписував, поправляв твори молодших поетів і письменників і молодих наших учених в „Світі“, „Народі“, „Житю і Слові“, в „Л.-Н. Вістнику“, в „Видавничій Спілці“ в наукових виданнях Тов. ім. Шевченка і в багато інших видавництвах.

Величезну заслугу поклав він над піднесенем достоїнства живого, українського слова серед європейських народів не лише своїми творами, але й перекладами зі старинних грецьких, латинських, єврейських, далі з англійських, еспанських, французьких, німецьких, норвежських, російських, чеських і польських архитворів.

Просто увірити годі, що того всього dokonав один непоказний чоловік; на той труд у інших народів складають ся цілі гурти людей і то ще при всяких вигодах і добрих становищах.

І тепер ще при дуже зломанім здоров'ю і в дуже тяжких обставинах працює Франко без віддиху далі.

Коли перед недавніми часами рознесла ся Йовина вість по всій Україні, що здоров'є Франка зависло над великою небезпекою, він видає свою книгу пісень і поем тай пише про неї так: „Отся збірка обіймає більше як 30 літ мого життя, що при всіх своїх при-

кростях не пройшло марно ані для мене, ані для нашої суспільности... Мені хочеться висловити своє бажанє, щоб від сеї книжки повіяло здоровим вітром національної свідомости, тверезого та притім наскрізь поетичного розуміння життя, того найвисшого скарбу чоловіка, в яким він ніколи не повинен упадати“.

Пізнаємо із сего сумну правду народної пословиці, що „Оден батько десятеро дітей вигодує, але десятеро дітей не виживить одного батька“.

На висоті достойного звання як поет і духовий провідник українського народу, станув Франко у своїй поемі „Мойсей“. Перед літа-ми вложив він в уста сільського учителя отсі слова: „І нехай-же мені хто скаже, що не варто жити, працювати і вмерти для того бідного народа?!“ А тут у вступі до „Мойсея“ промовляє він великим словом пророків:

„Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призи́рством, ніби струпом вкритий!
Твоїм будущим душу я трівожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палити-ме, заснути я не можу.
Невже тобі на габлицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?“

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,

Труснеш Кавказ, впережеш ся Бескидом,
 Покотиш Чорним морем гомін волі,
 І глянеш як хазяїн домовитий
 По своїй хаті і по своїм полі.
 Приймиж сей спів, хоч тугою повитий,
 Та повний віри; хоч гіркий та вільний!
 Твій будщині задаток слізьми злитий,
 Твоєюм генію мій скромний дар весільний“.

Чим-же ми, Батьку Іване, віддячимо ся
 Тобі за неоцінені дари Твого духа, за сорок-
 літний невтомимий, кровавий труд, за сорок-
 літну муку?

Отсе, наш найдостойнійший Керманичу,
 коли в хвилі віддишу зверне ся до нас Твоє
 утомлене, божественне чоло, Ти глянь на те
 українське море від Бескида по Кавказ. Диви,
 отсе той бідний, поневолений, український на-
 род, для якого Ти стільки літ трудив ся і тер-
 пів, — будить ся і приходить зложити Тобі
 в подяку найсвятійший скарб, яким обдаро-
 вував в давнину лише богів і добрих царів
 — своє щире серце.

Ти як той герой Прометей у старинних
 Греків, видер огонь, світло богам і поніс йо-
 го між темний народ. За те сильні сего міра
 прикували Тебе до скелі і десятками літ дов-
 бали Твою грудь всякі вірли, з головами і без
 голов, та з затроєними кігтями, але не зло-
 мали Твого українського, львиного серця!

Нехай весна українського народа дасть
 Тобі тепер те, чого не дала весна і літо Тво-
 ог життя і труду!

IX
Ф Я-936
В адміністрації „Гром

у Львові, ул. Зіморовича ч. 10.

можна дістати ще ось такі книжки:

1. М. Павлик: Михайло Драгоманів як політик.	50 с.
2. Др. Т. Бартошек: Новітня суспільність і церква.	50 с.
3. Др. С. Данилович: В справі аграрних реформ.	1 К — с.
4. М. Павлик: Тарас Шевченко й Галицька Україна.	25 с.
5. Н. Андреев: Початки релігії.	50 с.
6. Лесь Мартович: Стрибожий дарунок і інші оповідання.	1 К 20 с.
7. О. Назарук: Що то є нарід або нація.	14 с.
8. Протест Українців з Бельгії проти святкування 200-их роковин погрому України Москвою на українській землі.	10 с.
9. Л. Галін. Проповідь. Оповіданє.	6 с.
10. Осип Назарук: Свята наука гавтами Будди.	6 с.
11. Житє і смерть Адама Коцка.	15 с.
а оправлене	20 с.
12. Орса: Бог, небо, пекло.	10 с.

Хто замовить всі ті книжки вартости 4.56 К нараз, заплатить за них лише 3.50 К. Спішіть ся з замовленнями, поки запас не вичерпає ся.

И. 34.550
Ф $\frac{\text{В}}{\text{Я}-936}$

